

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 25 juni 2014

Mål nr

Ö 4250-13

SÖKANDE

PB

Ombud och offentlig försvarare: Advokat LE

MOTPART

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Resning

TIDIGARE AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2012-02-27 i mål B 2944-11

Dok.Id 94681

HÖGSTA DOMSTOLEN
Riddarhustorget 8

Postadress
Box 2066
103 12 Stockholm

Telefon 08-561 666 00
Telefax 08-561 666 86
E-post:
hogsta.domstolen@dom.se
www.hogstadamstolen.se

Expeditionstid
08:45-12:00
13:15-15:00

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår PBs ansökan om resning.

För biträde åt PB i Högsta domstolen tillerkänns Lars Edman ersättning av allmänna medel med skäliga 3 987 kr, avseende arbete. Denna kostnad ska stanna på staten. I ersättningen ingår mervärdesskatt med 797 kr.

BAKGRUND

PB dömdes av Malmö tingsrätt för grovt narkotikabrott och försök till grov narkotikasmuggling. Tingsrätten bestämde påföljden till fängelse fjorton år. Hovrätten över Skåne och Blekinge ändrade tingsrättens dom på så sätt att PB dömdes för ytterligare fall av grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling. Hovrätten var enig. Högsta domstolen meddelade inte prövningstillstånd. Hovrättens dom vann därmed laga kraft.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

PB har ansökt om resning och yrkat att Högsta domstolen ska undanröja hovrättens dom utom såvitt avser ersättningen till den offentliga försvararen. Som grund för ansökan om resning har PB anfört att det sedan hovrättens dom vunnit laga kraft har framkommit nya omständigheter av sådan art att det enligt 58 kap. 2 § 4 rättegångsbalken föreligger synnerliga skäl att på nytt pröva om han har gjort sig skyldig till den åtalade brottsligheten. De nya omständigheterna består huvudsakligen i att det har förekommit jäv i hovrätten och vid tingsrätten.

Riksåklagaren har motsatt sig att resning beviljas.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har avgett yttrande till Högsta domstolen.

Advokaten LE har förordnats som offentlig försvarare med hänsyn till ärendets karaktär och till att frågan i ärendet har varit av vikt för ledning av rättstillämpningen (21 kap. 3 b § rättegångsbalken).

SKÄL

Resning på grund av jäv beträffande en nämndeman vid tingsrätten

1. PB har gjort gällande att en av nämndemännen som deltog i tingsrättens avgörande var jävig eftersom han under rättegången samtidigt var ledamot av polisnämnden i Malmö.
2. Bestämmelserna om resning gäller endast lagakraftvunna domar (58 kap. 2 § rättegångsbalken). Tingsrättens dom vann inte laga kraft. Högsta domstolens prövning omfattar således inte frågan om jäv förelegat vid tingsrättens prövning av målet.

Rättslig reglering angående jäv

3. Bestämmelser om domarjäv finns i 4 kap. 13 § rättegångsbalken. Punkterna 1–9 innehåller en uppräkningslista av vissa faktiska omständigheter som medför att en domare är jävig att handlägga ett mål. Punkten 10 innehåller en allmänt hållen bestämmelse som anger att en domare är jävig om det annars föreligger någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till hans eller hennes opartiskhet i målet. Reglerna om jäv gäller för alla slags domare i allmän domstol och sålunda även för nämndemän.

4. Bestämmelserna i 4 kap. 13 § rättegångsbalken har, sedan balkens tillkomst, inte genomgått några större förändringar. Samtidigt gäller att frågan om jäv föreligger inte kan besvaras på samma sätt i dag som vid bestämmelsernas tillkomst. Samhällsutvecklingen har lett dels till att frågor om förtroendet för domstolars verksamhet samt domares oavhängighet och opartiskhet har fått ökad uppmärksamhet, dels till att skärpta krav riktas mot den dömande verksamheten i dessa hänseenden. Det innebär att fler förhållanden än tidigare konstituerar jäv.
5. Sveriges anslutning till Europakonventionen har i detta sammanhang haft en påtaglig betydelse för utvecklingen. Enligt artikel 6.1 i konventionen har var och en rätt att få sin sak prövad av en oavhängig och opartisk domstol.
6. En prövning enligt Europakonventionen avser frågan om domstolen som sådan uppfyller konventionens krav på såväl oavhängighet som opartiskhet. Frågan om domstolars oavhängighet tar sikte på oberoende, såväl i förhållande till den verkställande makten som till parterna i målet. Frågan om opartiskhet avser domarens anknytning till den ena parten eller möjliga intresse i utgången i saken.
7. Vid bedömningen av huruvida en domstol kan anses vara oavhängig ska enligt Europadomstolen beaktas bl.a. hur dess ledamöter utses och för hur lång tid de förordnas. Vidare ska beaktas om det finns några garantier mot påverkan utifrån och om domstolen framstår som oavhängig. Beträffande frågan om opartiskhet görs en skillnad mellan opartiskhet i subjektiv och objektiv mening. När det gäller opartiskhet i subjektiv mening söker man fastställa en given domares personliga övertygelse i ett visst mål. Bedömningen av om opartiskhet i objektiv mening föreligger syftar till att fastställa huruvida det i tillräcklig utsträckning kan garanteras att berättigat tvivel utesluts beträffande domarens opartiskhet, dvs. att det inte föreligger

en objektiv jävsgrund (Campbell och Fell mot Förenade Kungariket, nos. 7819/77 och 7878/77, den 28 juni 1984, Langborger mot Sverige, no. 11179/84, den 22 juni 1989, och Cooper mot Förenade Kungariket, no. 48843/99, den 16 december 2003, p. 104). Det senare motiveras av behovet av allmänhetens förtroende för domstolarna i ett demokratiskt samhälle (se t.ex. Wettstein mot Schweiz, no. 33958/96, den 21 december 2000, p. 44).

8. Det är enligt Europadomstolens praxis inte alltid möjligt att tydligt skilja mellan kravet på oavhängighet och kravet på opartiskhet. Frågan om en domstols oavhängighet kan även få betydelse vid en prövning av om en domare är opartisk eller inte (jfr exempelvis Hans Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 4 uppl., 2012, s. 200 f.). Ett motsvarande synsätt återfinns också i EU-domstolens praxis (jfr t.ex. dom den 19 september 2006, stor avdelning, i målet C-506/04, Wilson).

9. Sambandet mellan rättegångsbalkens jävsbestämmelser och artikel 6.1 i Europakonventionen berördes i det lagstiftningsärendet som ledde till införandet av bestämmelsen i 4 kap. 13 § 8 rättegångsbalken (se prop. 1992/93:25 s. 19). I det lagstiftningsärendet, som hade sin utgångspunkt i Europadomstolens avgörande i målet Hauschildt mot Danmark (no. 10486/83, den 24 maj 1989), uttalade departementschefen att en tolkning av general-klausulen i belysning av Europadomstolens praxis kunde medföra att jäv ska anses föreligga när en part kan hysa objektivt berättigat tvivel angående domstolens opartiskhet (se även NJA 1998 s. 228; jfr t.ex. Belilos mot Schweiz, no. 10328/83, den 29 april 1988).

10. Fastän 4 kap. 13 § 10 rättegångsbalken handlar om partiskhet, måste punkten tolkas så att den även omfattar annan särskild omständighet som inverkar på domarens oberoende i målet (se NJA 2010 s. 274 p. 4). Det går inte heller att vid en bedömning av om en domare är jävig alltid hålla isär

kraven på oavhängighet och på opartiskhet, eftersom de innefattar olika aspekter på kravet att domstolen ska handla objektivt och inte påverkas av ovidkommande omständigheter.

11. En självklar strävan för varje domstol och domare är att förtroendet för domstolar i allmänhet och den egna domstolen i synnerhet inte ska skadas i ett enskilt fall på grund av att sammansättningen av rätten med fog kan sättas i fråga. Det torde innebära att rätten – när någon omständighet som kan påverka förtroendet, antingen för rättens oberoende eller för någon ledamots opartiskhet, är känd i förväg – när så är möjligt får en sammansättning som med viss marginal uppfyller kraven på oberoende och opartiskhet. Sådana överväganden beträffande rättens sammansättning får samtidigt inte drivas så långt att den enskilde domaren blir överdrivet försiktig. Misstankar om att parter eller andra har kunnat utöva inflytande över rättens sammansättning skadar också förtroendet för rättsväsendet.

12. Prövningen av om jäv föreligger enligt 4 kap. 13 § 10 rättegångsbalken avser inte bara domarens egen inställning till målet och parterna. Det räcker därför inte med att domaren faktiskt är opartisk och oberoende.

13. Det får inte heller föreligga någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för domarens opartiskhet och oberoende. För att jäv enligt 4 kap. 13 § 10 rättegångsbalken ska anses föreligga är det emellertid inte tillräckligt att en part saknar förtroende för domaren. Det måste finnas en rimlig grund för partens åsikt att domaren inte är opartisk eller att domstolen inte är oberoende (se NJA 1998 s. 228 och NJA 2010 s. 274 p. 6). Så kan vara fallet om det med ett objektivt betraktelsesätt föreligger någon omständighet som rubbar förtroendet för domarens opartiskhet eller oberoende (jfr t.ex. NJA 1981 s. 1205, NJA 2007 s. 841 och RÅ 2009 ref. 8).

14. Överväganden av motsvarande slag har haft betydelse för bedömningen av vilka personer som får vara nämndemän i allmän domstol eller i förvaltningsdomstol (se 4 kap. 6 § rättegångsbalken och 20 § lagen, 1971:289, om allmänna förvaltningsdomstolar). Enligt dessa regler får en person med anknytning till rättsväsendet eller vissa myndigheter, bl.a. åklagare och polisman, inte vara nämndeman. Skälen för att inte låta en sådan person vara nämndeman har angivits vara framför allt att dessa av en enskild part i en process kan uppfattas som företrädare för ett motstående myndighetsintresse och därmed riskera att brista i sin objektivitet vid rättskipningen (se exempelvis prop. 1982/83:126 s. 32 f. och prop. 2012/13:45 s. 152 samt härtill Peter Westberg, *Nemo Judex in sua causa. Conflict of Interests in Swedish Criminal Proceedings*, Essays in honour of Michael Bogdan, 2013, s. 598 ff.; jfr Westberg i JT 2013–14, s. 811 ff.).

Påståendet att den adjungerade ledamoten i hovrätten var jävig

15. I hovrättens avgörande deltog den adjungerade ledamoten CO. PB har gjort gällande att CO var jävig eftersom hon var tjänstledig från en anställning som åklagare vid Åklagarmyndigheten.

16. CO var förordnad som adjungerad ledamot i hovrätten under en tid av sex månader. Hon tjänstgjorde dessförinnan som åklagare vid Södra Skånes åklagarkammare. Efter avslutad adjunktion återgick hon till att vara åklagare vid samma åklagarkammare. Talan i det aktuella målet fördes av en åklagare vid Internationella åklagarkammaren i Malmö. Vid förhandlingen i hovrätten hade den tilltalade, såvitt framkommit, inte information om att CO var tjänstledig från tjänsten som åklagare.

17. Det har inte framkommit att CO skulle ha tagit befattning med målet under sin tjänstgöring som åklagare. Det har inte heller påståtts att det,

förutom hennes anställningsförhållanden, skulle föreligga någon omständighet som skulle kunna grunda jäv.

18. Frågan är då om det förhållandet att hon under en begränsad period var tjänstledig från en anställning som åklagare vid Åklagarmyndigheten, och därefter skulle återgå till denna, är en sådan särskild omständighet som objektivt sett är ägnad att rubba förtroendet för hennes opartiskhet och oberoende i brottmålet.

När kan jäv föreligga beträffande adjungerad tjänstledig åklagare?

19. Enligt 44 § förordningen (1996:379) med hovrättsinstruktion får hovrätten till adjungerad ledamot förordna bl.a. en åklagare, en lagfaren professor eller docent i ett rättsvetenskapligt ämne eller annan lagfaren person med mångårig erfarenhet av ett rättsområde som förekommer i hovrätten, eller en ledamot av Sveriges advokatsamfund. Ett skäl för denna ordning har varit ansträngningarna att bredda basen för anställning till ordinarie domare och att tillföra domstolen erfarenheter från andra yrkesområden.

20. Europakonventionen ställer inte upp några generella hinder mot att domare har en tidsbegränsad anställning eller att domaren, vid sidan av domartjänsten, ägnar sig åt annan verksamhet som skulle kunna ha en anknytning till dömande verksamhet, t.ex. advokatverksamhet eller tjänst i en myndighet (jfr t.ex. Wettstein mot Schweiz, no. 33958/96, den 21 december 2000, Puolitaival och Pirttiaho mot Finland, no. 54857/00, den 23 november 2004; jfr även Cooper mot Förenade Kungariket, plenum, no. 48843/99, den 16 december 2003). I situationer där det i det enskilda fallet har funnits ytterligare någon koppling eller omständighet som skulle kunna påverka, eller ge intryck av att påverka, oberoendet har Europadomstolen emellertid i flera fall underkänt rättegången (se t.ex. Piersack mot Belgien, no. 8692/79, den

1 oktober 1982, Sramek mot Österrike, no. 8790/79, den 22 oktober 1984, och Sacilor Lormines mot Frankrike, no. 65411/01, den 9 november 2006).

21. Högsta förvaltningsdomstolen har funnit att om en adjungerad ledamot är tjänstledig från en anställning utanför domstolsväsendet kan det medföra att han eller hon är jävig i ett mål där arbetsgivaren är part (se RÅ 2009 ref. 8 och HFD 2011 ref. 15). Prövningarna avsåg frågan om jäv hade förelegat när en ledamot i kammarrätten var tjänstledig från Skatteverket. I 2011 års avgörande avsåg prövningen en adjungerad ledamot som var tjänstledig från sin tjänst som särskilt kvalificerad handläggare vid Skatteverkets rättsavdelning och som i kammarrätten hade deltagit i det slutliga avgörandet av ett taxeringsmål. Enligt Högsta förvaltningsdomstolen var hans deltagande en sådan omständighet som, objektivt sett, kunde rubba tilltron till att målet handlades på ett opartiskt sätt. Jäv ansågs därför ha förelegat.

22. Bestämmelsen i 4 kap. 13 § 10 rättegångsbalken innebär inte att jäv automatiskt ska anses föreligga i varje fall då en ledamot av domstolen är tjänstledig från en myndighet eller organisation och myndigheten eller organisationen uppträder som part. Vid bedömningen av jäv på grund av själva anställningsförhållandet måste man bedöma i vilken mån förhållandena i det enskilda fallet är ägnade att rubba förtroendet för domarens opartiskhet och oberoende (jfr här RÅ 2009 ref. 8; jfr 4 kap. 13 § 4 rättegångsbalken).

23. Åklagarmyndigheten har verksamhet över hela landet. Den operativa åklagarverksamheten bedrivs vid ett fyrtiotal åklagarkammare för vissa speciella måltyper eller med en regional förankring. Ungefär 900 åklagare är anställda vid myndigheten. En allmän åklagares befogenheter härrör direkt ur lag och inte från delegation inom den myndighet där åklagaren är anställd. En överordnad åklagare kan inte beordra en lägre åklagare att utföra åklagaruppgiften på ett visst sätt i ett enskilt fall. En åklagare har alltså i dessa

hänseenden en självständig ställning i förhållande till anställningsmyndigheten, men anställningen är inte förenad med samma starka skydd mot uppsägning och förflyttning som en ordinarie domare har. När allmän åklagare för talan i brottmål är det åklagaren – och inte Åklagarmyndigheten – som är part.

24. I Högsta förvaltningsdomstolens avgörande från år 2011 (se p. 21) bedömdes huruvida anställd hos Skatteverket var jävig i mål där Skatteverket uppträdde som part. Frågan är om det förhållandet att det enligt gällande regelverk är åklagaren själv som är part i brottmålet föranleder en annan bedömning.

25. Även om en åklagare själv är part i ett brottmål och åklagaren i förhållande till sina chefer självständigt fattar sina beslut och utövar åklagarrollen, är det naturligt om denne av en tilltalad och av allmänheten uppfattas som en företrädare för Åklagarmyndigheten och för åklagarfunktionen som sådan. Att en åklagare själv är part kan därför inte tillmätas någon betydelse vid jävsbedömningen.

26. En tilltalads uppfattning att en tjänstledig åklagare som är ledamot av rätten företräder ett motstående myndighetsintresse (jfr p. 14), eller en tilltalads misstanke att den adjungerade ledamoten hyser lojalitet mot sin ordinarie arbetsgivare och mot yrkesrollen som sådan – och därmed inte är helt fristående från det förhållandet att hon eller han ska återgå i tjänsten som åklagare – utgör rimlig grund för tvivel om ledamotens opartiskhet. Det får således anses att – när fråga är om ett brottmål – en adjungerad ledamots anställning hos Åklagarmyndigheten som åklagare är en sådan särskild omständighet som objektivt sett är ägnad att rubba förtroendet för domarens opartiskhet.

Jäv har förelegat beträffande den adjungerade ledamoten

27. Det finns inget i målet som tyder på att partiskhet i subjektiv bemärkelse har förelegat hos CO. Emellertid var hon tjänstledig från sin ordinarie anställning vid Åklagarmyndigheten. Hon hade alltså kvar sin fasta anställning där och var samtidigt adjungerad vid domstolen under en begränsad tid. Hennes tjänstledighet från Åklagarmyndigheten och tjänstgöringsförhållandena vid domstolen utgör därför, tillsammans med att fråga var om prövning av ett brottmål, sådana särskilda omständigheter som är ägnade att rubba förtroendet för hennes opartiskhet. Det förhållandet att hon var knuten till en annan åklagarkammare än den vid vilken åklagaren i brottmålet var verksam och att målet avgjordes med kollegial sammansättning medför inte någon annan bedömning. Jäv har därför förelegat enligt 4 kap. 13 § 10 rättegångsbalken.

Det jäv som har förelegat medför inte att ansökan om resning ska beviljas

28. Enligt 58 kap. 2 § 2 rättegångsbalken får resning beviljas till förmån för den tilltalade om någon lagfaren domare eller åklagaren har varit jävig och det inte är uppenbart att jävet har saknat betydelse för målets utgång. När, som i detta fall, det kan konstateras att det enligt 4 kap. 13 § 10 rättegångsbalken har förelegat en objektiv jävsgrund kan frågan om det är uppenbart att jävet har saknat betydelse för målets utgång komma i ett delvis annat läge än när det har konstaterats att det har förekommit partiskhet i subjektiv mening enligt den bestämmelsen eller jäv enligt någon av de grunder som anges i 4 kap. 13 § 1–9. I de senare fallen är jävets art sådant, att en bedömning enligt vilken det är uppenbart att jävet har saknat betydelse för målets utgång i allmänhet förutsätter antingen att domaren har saknat kunskap om det jävsgrundande förhållandet eller att det avgörande saken gäller är av enkel beskaffenhet och utgången självklar (jfr Peter Fitger m.fl., Rättegångsbalken, suppl. 75, okt. 2013, s. 58:33).

29. Resningsinstitutet är en säkerhetsventil på det materiella planet. Det är avsett att komma till användning om ett avgörande med viss grad av sannolikhet framstår som oriktigt i belysning av förhållanden om vilka man först i efterhand har fått kännedom (se prop. 1987/88:23 s. 13). När det föreligger en objektiv jävsgrund enligt 4 kap. 13 § 10 rättegångsbalken kan andra aspekter än rättssäkerheten i det enskilda fallet komma i förgrunden vid bedömningen av om det är uppenbart att jävet har saknat betydelse för målets utgång (jfr HFD 2011 ref. 15, där Högsta förvaltningsdomstolen fann att jäv hade förelegat för en ledamot av kammarrätten, men där domstolens sammansättning inte ansågs ha påverkat utgången i målet). I ett sådant fall är det främst jävsregelns funktion att skydda allmänhetens förtroende för rättsväsendet som har trätts för när, och inte dess funktion att skydda en tilltalad i det enskilda fallet (jfr p. 7).

30. I förevarande fall föreligger inga andra omständigheter som har påverkat jävsbedömningen än att CO deltog som adjungerad ledamot av rätten vid ett avgörande av brottmålet under den tid då hon var tjänstledig från sin ordinarie anställning vid Åklagarmyndigheten. Det är uppenbart att jävet har saknat betydelse för målets utgång. Någon grund för resning enligt 58 kap. 2 § 2 rättegångsbalken föreligger därmed inte.

31. Inte heller i övrigt har det framkommit någon omständighet som kan utgöra grund för resning med hänsyn till att CO deltog som adjungerad ledamot av rätten.

Påståendet om jäv beträffande en nämndeman i hovrätten

32. I hovrättens avgörande deltog nämndemannen HW. Hovrätten har i sitt yttrande upplyst att han är ledamot (suppleant) av polisnämnden i Helsingborg. PB har gjort gällande att detta är en omständighet som innebär att HW var jävig.

När kan jäv föreligga beträffande nämndeman som är ledamot eller suppleant i polisnämnd?

33. En polismyndighet leds av en polisstyrelse, som består av länspolismästaren och högst tretton andra ledamöter, som utses av regeringen (se 5 § polislagen, 1984:387, och 2 kap. 1 § första stycket polisförordningen, 1998:1558). Enligt 5 a § samma lag får polisstyrelsen inrätta en eller flera polisnämnder för att under styrelsen leda polismyndigheten inom den eller de delar av polisdistriktet som styrelsen bestämmer. I en polisnämnd ingår antingen polischefen, den ställföreträdande polischefen eller chefen för respektive polisområde samt ytterligare mellan fem och tio ledamöter med suppleanter. Dessa utses av polisstyrelsen och erfarenhet av kommunal verksamhet ska vara företrädd bland dem.

34. Polisnämndens uppgifter framgår av 3 kap. 5 § jämförd med 2 § första stycket och 3 § polisförordningen. Polisnämnden avgör, i den utsträckning som polisstyrelsen bestämmer, viktiga frågor om planeringen och inriktningen av verksamheten samt ekonomi, och viktiga frågor som rör polismyndighetens organisation. Polisstyrelsen avgör också andra frågor som hänskjuts till nämnden av länspolismästaren. Polisnämnden får inte avgöra frågor som avser polisledning i enskilda fall.

35. En nämndeman har samma ställning som en lagfaren domare med åtföljande individuell rösträtt. Prövningen av frågan huruvida jäv föreligger hos nämndeman enligt 4 kap. 13 § 10 rättegångsbalken ska därför ske på motsvarande sätt som gäller för lagfaren domare (se p. 12–14). I bedömningen av om det föreligger rimlig grund för tvivel om opartiskheten eller oberoendet är följande att beakta.

36. Som framgår av p. 14 får en polisman enligt 4 kap. 6 § rättegångsbalken inte vara nämndeman. Skälet för detta är att en sådan befattning ansetts inte lämpligen böra förenas med ett nämndemannauppdrag (se SOU 1926:31, del 1, s. 141). Polismannen framstår som företrädare för ett myndighetsintresse som har till uppgift att utreda och beivra brott. Med tanke på denna polisens roll i brottmålsförfarandet har det ansetts naturligt att en polisman inte bör komma i fråga som nämndeman. En polisman kommer i kontakt även med frågor som faller inom de allmänna förvaltningsdomstolarnas målområden. Enligt lagstiftaren skulle polismän som nämndemän i allmänna förvaltningsdomstolar av parterna kunna uppfattas som företrädare för motstående myndighetsintressen. Detta övervägande har föranlett bestämmelsen i 20 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar om att polisman inte heller får vara nämndeman i förvaltningsrätt eller kammarrätt.

37. Någon motsvarande begränsning att vara nämndeman som gäller för polisman finns inte för ledamot eller suppleant i polisnämnd.

38. En person som är ledamot eller suppleant i en polisnämnd kan av en tilltalad i en brottmålsprocess uppfattas som en representant för polismyndigheten och därmed som företrädare för ett motstående myndighetsintresse, viket i sin tur kan medföra att den tilltalade saknar förtroende för nämndemannens opartiskhet och oavhängighet. Polisnämndens i författning angivna direkta ansvarsområde – att avgöra frågor om

planeringen och inriktningen av verksamheten samt ekonomi och frågor som rör polismyndighetens organisation inom nämndens geografiska ansvarsområde, men att inte avgöra frågor som avser polisledning i enskilda fall – är emellertid sådant att uppdraget som ledamot eller suppleant i polisnämnd inte i sig kan anses utgöra grund för ett objektivet berättigat tvivel angående nämndemannens opartiskhet.

39. Särskilda omständigheter kan dock medföra att uppdraget som ledamot eller suppleant i polisnämnd ändå är av sådan art att detta är ägnat att rubba förtroendet för denne. Det gäller särskilt om polisnämnden har behandlat frågor som har koppling till den förundersökning som har bedrivits eller bedrivs i det brottmål i vilket jävsfrågan ska bedömas, eller om frågorna i annat sammanhang har aktualiserats i samband med nämndens arbete. Med det krav på objektivitet vid rättskipningen som gäller, och med hänsyn till den position som polisnämnderna har i polisorganisationen, kan redan en begränsad behandling av frågor rörande det aktuella brottmålet vara en sådan särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för polisnämndsledamotens opartiskhet enligt 4 kap. 13 § 10 rättegångsbalken.

Jäv har inte förelegat beträffande nämndemannen i hovrätten

40. Någon omständighet utöver den att HW var suppleant i en polisnämnd i Helsingborg har inte åberopats. Jäv ska därför inte anses ha förelegat beträffande HW. Vid denna bedömning saknas det anledning att pröva frågan om det påstådda jävet skulle kunna utgöra grund för resning med tillämpning av 58 kap. 2 § 4 rättegångsbalken.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ann-Christine Lindeblad, Kerstin Calissendorff, Johnny Herre, Agneta Bäcklund (referent, skiljaktig) och Svante O. Johansson (skiljaktig)
Föredragande justitiesekreterare: Anna Cappelen-Smith



**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2014-04-02

Mål nr
Ö 4250-13

SKILJAKTIG MENING

Referenten, justitierådet Agneta Bäcklund är skiljaktig på det sätt som framgår av följande yttrande.

Jag anser att skälen efter punkten 5 ska ha följande lydelse.

6. Sambandet mellan rättegångsbalkens jävsbestämmelser och denna artikel berördes i det lagstiftningsärende som ledde till införandet av bestämmelsen i 4 kap. 13 § 8 rättegångsbalken. I det ärendet, som hade sin utgångspunkt i Europadomstolens avgörande i målet Hauschildt mot Danmark (no. 10486/83, den 24 maj 1989), uttalade departementschefen att en tolkning av general-klausulen i 4 kap. 13 § i belysning av Europadomstolens praxis kunde medföra att jäv ska anses föreligga när en part kan hysa objektivt berättigat tvivel angående domstolens opartiskhet. (Se prop. 1992/93:25 s. 19, jfr även NJA 1998 s. 228.) Bestämmelser om jäv måste alltså ges en fördragskonform tolkning.

7. Vid en sådan tolkning måste de skillnader som föreligger mellan prövningen i förhållande till konventionens respektive balkens regler beaktas. En prövning enligt Europakonventionen avser frågan om domstolen som sådan uppfyller konventionens krav medan prövningen enligt 4 kap. 13 § rättegångsbalken avser frågan om förtroendet för en enskild ledamots

Dok.Id 94674

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45-12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15-15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

opartiskhet kan ifrågasättas (jfr Peter Fitger m.fl., Rättegångsbalken, suppl. 75, okt. 2013, s. 4:24).

8. Vidare utgår konventionen från krav på domstolen i fråga om såväl oavhängighet som opartiskhet medan rättegångsbalkens regler tar sikte på domarens opartiskhet. Frågan om domstolars oavhängighet tar sikte på oberoende, såväl från den verkställande makten som från parterna i målet. Frågan om opartiskhet avser domarens anknytning till den ena parten eller utgången i saken. Det är inte alltid möjligt att skilja mellan kravet på oavhängighet och kravet på opartiskhet och frågan om en domares oavhängighet kan även få betydelse vid en prövning av om en domare är jävig eller inte.

9. Då det gäller frågan om opartiskhet måste vidare åtskillnad göras mellan den prövning genom vilken man söker fastställa en given domares personliga övertygelse i ett visst mål, och en prövning som syftar till att fastställa huruvida rimliga tvivel beträffande domarens opartiskhet kan uteslutas (se t.ex. Langborger mot Sverige, no. 11179/84, den 22 juni 1989).

10. Prövningen av om jäv föreligger enligt 4 kap. 13 § 10 rättegångsbalken avser således inte endast domarens egen inställning till målet. Det räcker inte med att domaren faktiskt är opartisk. Det får inte heller föreligga någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för hans eller hennes opartiskhet. Om det för en objektiv betraktare föreligger någon omständighet som grundar tvivel om opartiskheten kan jäv alltså föreligga. Det är emellertid inte tillräckligt att en part saknar förtroende för domaren, utan det måste finnas en rimlig grund för partens åsikt, ett objektivt berättigat tvivel angående opartiskheten (se NJA 1998 s. 228 och NJA 2010 s. 274).

Påståendet att en adjungerad ledamot i hovrätten var jävig

11. I hovrättens avgörande deltog den adjungerade ledamoten CO. PB har gjort gällande att CO var jävig eftersom hon var tjänstledig från en anställning som åklagare vid Åklagarmyndigheten.

12. CO var förordnad som adjungerad ledamot i hovrätten under en tid av sex månader. Hon tjänstgjorde dessförinnan som åklagare vid Södra Skånes åklagarkammare. Efter avslutad adjunktion återgick hon till att tjänstgöra som åklagare vid samma åklagarkammare. Talan i det aktuella målet fördes av en åklagare vid Internationella åklagarkammaren i Malmö.

13. Det har inte framkommit att CO skulle ha tagit befattning med målet under sin tjänstgöring som åklagare. Det har inte heller påståtts att det, förutom hennes anställningsförhållanden, skulle föreligga någon omständighet som skulle kunna grunda jäv.

14. Frågan är då om det förhållandet att hon under en begränsad period var tjänstledig från sin anställning som åklagare vid Åklagarmyndigheten är en sådan särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för hennes opartiskhet i målet.

15. Enligt 44 § förordningen (1996:379) med hovrättsinstruktion får hovrätten till adjungerad ledamot förordna bl.a. en åklagare, en lagfaren professor eller docent i ett rättsvetenskapligt ämne eller annan lagfaren person med mångårig erfarenhet av ett rättsområde som förekommer i hovrätten, eller en ledamot av Sveriges advokatsamfund (jfr SOU 2011:42 s. 197 f.).

16. Den ordning som kommer till uttryck i bestämmelsen kan inte anses i sig oförenlig med Europakonventionens krav på oavhängig och opartisk rättegång (jfr t.ex. Cooper mot Förenade Kungariket, no. 48843/99, den 16 december 2003, och Puolitaival och Pirttiahho mot Finland, no. 54857/00, den 23 november 2004). Bestämmelsen i 4 kap. 13 § rättegångsbalken innebär inte heller att jäv ska anses föreligga i varje fall då en adjungerad ledamot i domstolen är tjänstledig från en myndighet eller organisation som uppträder som part.

17. Systemet ställer dock höga krav på domstolen, och inte minst den adjungerade ledamoten, att uppmärksamma och pröva kopplingar eller tidigare kontakter med parterna och att beakta i vilken mån den anställning som ledamoten är tjänstledig ifrån med fog kan inverka på synen på den enskilde ledamoten som opartisk. Vid bedömningen av jäv på grund av själva anställningsförhållandet måste man se till omständigheterna i varje enskilt fall och särskilt den faktiska relationen mellan arbetsgivaren och den adjungerade ledamoten. Den adjungerade ledamotens placering i den aktuella myndigheten eller organisationen och vilka uppgifter han eller hon utför där kan t.ex. vara av betydelse. Om den adjungerade ledamoten har en självständig ställning i förhållande till sin arbetsgivare är utrymmet för jäv typiskt sett mindre.

18. Åklagarmyndigheten, som är COs anställningsmyndighet, har verksamhet över hela landet. Den operativa åklagarverksamheten bedrivs vid ett fyrtiotal åklagarkammare för vissa speciella måltyper eller med en regional förankring. Ungefär 900 åklagare är anställda vid myndigheten. Talan i målet fördes av en åklagare från en annan kammare än den som CO tidigare arbetat vid och skulle återgå till.

19. En allmän åklagares befogenheter följer direkt av lag och inte från delegation inom den myndighet där åklagaren är anställd. En överordnad åklagare kan inte beordra en lägre åklagare att utföra åklagaruppgiften på ett visst sätt i ett enskilt fall. En åklagare har alltså i dessa hänseenden en självständig ställning i förhållande till anställningsmyndigheten. När allmän åklagare för talan i brottmål är det åklagaren – och inte Åklagarmyndigheten eller den myndighet där åklagaren annars är anställd – som är part.

20. Till detta kommer att det finns en tydlig rollfördelning mellan domare och åklagare i en brottmålsrättegång, och det saknas anledning att utgå från annat än att det hos de nämnda aktörerna finns kunskap om och förståelse för de olika rollerna. Det är visserligen inte onaturligt att den tilltalades förtroende för en domare kan påverkas negativt av det faktum att domaren nyligen haft en tjänst som åklagare eller är tjänstledig från en sådan tjänst. Det saknas dock grund för antagandet att en person som – om än tillfälligt – lämnat åklagarrollen och anförtrots uppdraget som domare inte skulle kunna leva upp till de krav på opartiskhet som följer av uppdraget. Det finns alltså inte grund för objektivt berättigat tvivel angående COs opartiskhet.

21. Mot bakgrund av vad som nu anförts kan det förhållandet att CO var tjänstledig från en anställning som åklagare vid Åklagarmyndigheten inte anses utgöra en omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för hennes opartiskhet i målet.

Påståendet att en nämndeman i hovrätten var jävig

22. I hovrättens avgörande deltog nämndemannen HW. Hovrätten har i sitt yttrande upplyst att han är ledamot (suppleant) av polisenämnden i Helsingborg. PB har hävdade att detta är en omständighet som innebär att HW var jävig. PB har gjort gällande att det därför finns synnerliga skäl att på nytt

pröva om han har förövat det brott för vilket han dömts och att resning ska beviljas med tillämpning av 58 kap. 2 § 4 rättegångsbalken.

23. Det har inte framkommit att HW skulle ha tagit befattning med det aktuella brottmålet i samband med sitt uppdrag i polisnämnden i Helsingborg. Enbart det förhållandet att en nämndeman är ledamot av en polisnämnd kan inte anses utgöra en omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för hans eller hennes opartiskhet.

24. Vid denna bedömning saknas anledning att pröva frågan om jäv kan utgöra grund för resning med tillämpning av 58 kap. 2 § 4 rättegångsbalken.



**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2014-04-02

Mål nr
Ö 4250-13

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Svante O. Johansson är skiljaktig på det sätt som framgår av följande yttrande.

Jag anser att skälen efter punkten 37 ska ha följande lydelse.

38. En person som är ledamot eller suppleant i en polismyndighet i den polismyndighet där ett brott utreds kan av en tilltalad i en brottmålsprocess uppfattas som en representant för polismyndigheten och därmed som företrädare för ett motstående myndighetsintresse. Det finns en påtaglig risk för att saken kan ha diskuterats i anslutning till nämndens arbete, både i formella och informella sammanhang. De formella informationstillfällena behöver inte nödvändigtvis dokumenteras. Möjlighet finns också att en ledamot i nämnden kan ha fått kunskap eller uppfattning om saken på annat sätt. Detta utgör i sig sådana omständigheter som, om personen samtidigt är nämndeman i domstol, bör fångas upp av jävsreglerna.

39. De nämnda sambanden mellan uppdraget som domare, ledamot av polismyndighet och själva saken gör det också mycket svårt att markera det avstånd som generellt sett bör föreligga mellan en part och domstolen (se p. 11), särskilt i fall där erhållen information inte dokumenteras. Det spelar i detta sammanhang inte någon roll för bedömningen vilken storlek polismyndigheten har eller att flera olika polismyndigheter inrättats inom en

Dok.Id 94680

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45-12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15-15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

myndighet. Sådana organisatoriska omständigheter kan varken parten eller allmänheten förväntas ha närmare kännedom om. (Jfr till det nu sagda det norska rättsfallet Rt 2009 s. 1662, p. 15.)

40. Mot bakgrund av det anförda bör utgångspunkten vara att en nämndeman som deltar som domare i ett brottmål samtidigt som han eller hon är ledamot av en polisnämnd ska anses utgöra en sådan omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för nämndemannens opartiskhet.

Jäv har förelegat beträffande nämndemannen i hovrätten

41. HW var under den tid som brottmålet mot PB pågick knuten till polisväsendet såsom suppleant i polisenämnden i Helsingborg. Det brott som PB sedermera dömdes för utreddes av Polismyndigheten i Skåne. Dessa omständigheter är sådana att de är ägnade att rubba förtroendet för hans opartiskhet i brottmålet. Jäv ska därför anses ha förelegat enligt 4 kap. 13 § 10 rättegångsbalken beträffande HW.

Det jäv som har förelegat beträffande nämndemannen medför inte att ansökan om resning ska beviljas

42. Enligt 58 kap. 2 § 2 rättegångsbalken får resning beviljas till förmån för den tilltalade om någon lagfaren domare eller åklagaren har varit jävig och det inte är uppenbart att jävet har saknat betydelse för målets utgång. Nämndemän omfattas alltså inte av detta stadgande.

43. I lagstiftningsärendet rörande resning på grund av lagfarna domares jäv diskuterades möjligheten att jäv hos nämndemän skulle kunna utgöra grund för resning. Departementschefen var emellertid inte beredd att i lagstiftningsärendet ta upp frågan om resning vid jäv hos andra kategorier än lagfarna domare och åklagare. För övriga gjordes en hänvisning till de möjligheter som finns att inom ramen för klagan över domvilla angripa ett lagkraftvunnet avgörande på grund av jäv. (Se prop. 1987/88:23 s. 14.)

44. Enligt 58 kap. 2 § 4 rättegångsbalken kan resning beviljas om någon omständighet eller något bevis, som inte tidigare har förebringats, åberopats och dess förebringande sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade frikänts eller att brottet hänförts under en mildare straffbestämmelse än den som tillämpats eller om det, med hänsyn till vad som åberopats och vad som i övrigt förekommer, finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om den tilltalade har förövat det brott för vilket han dömts. Bestämmelsen avser nya omständigheter eller bevis i sak. Den avser inte förhållanden som hänför sig till handläggningen av målet (jfr Fitger m.fl., a.a. s. 58:34 f.).

45. Det sagda innebär att jäv hos domare inte kan utgöra grund för resning i andra fall än när det är fråga om jäv hos lagfarna domare. Jäv hos nämndeman kan inte heller utgöra grund för resning med tillämpning av 58 kap. 2 § 4 rättegångsbalken. PBs ansökan om resning ska därmed avslås även såvitt den rör den omständigheten att HW deltog som nämndeman i hovrätten.